

Flerspråkighet – kompetensutveckling för pedagoger i grund- och gymnasieskolan, samt pedagoger i förskoleklassen och fritidshemmet

Bild: Q Franker.

Rapport för Myndigheten för skolutveckling.

Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet

Juni 2008.

1. Inledning	1
2. Bakgrund	2
Ett erbjudande i takt med tiden.....	2
FLiS- utbildning i tre omgångar med högskolepoäng	3
3. Utbildningens utformning och innehåll.....	4
En basdel och en fördjupningsdel.....	4
4. Deltagare – en översikt	5
Sex kursgrupper i olika områden.....	5
5. Kursutvärderingen.....	6
5.1. <i>Organisation och uppläggning av kursen/utbildningen</i>	6
En utbildning för arbetslag	6
Flera skolor i samma kursgrupp	7
Kursdagar ute på skolorna	8
Kursdagarnas upplägg	8
Arbete på nätet via Kursportalen	9
5.2. <i>Kurslitteraturen</i>	11
Aktuell och intressant litteratur	11
Gibbons bok är särskilt givande	12
Fåtal texter bemöts negativt.....	12
5.3. <i>Kursens teoretiska och praktiska uppgifter</i>	13
Nätuppgifterna var krävande men givande.....	13
De praktisk/didaktiska uppgifterna var utvecklande.....	14
5.4. <i>Examinationen</i>	16
De löpande examinationsuppgifterna	16
Det avslutande Språkutvecklingsprojektet.....	17
5.5. <i>Arbetsinsatser</i>	19
Insats i relation till tid	19
Tid som deltagarna lagt ner på kursarbete varje vecka.....	20
5.6. <i>Nytta och användbarhet av kursen</i>	21
Oväntade erfarenheter som lärarna gjort under kursen.....	22
Hur lärarna omsätter det de lärt sig i den egna praktiska verksamheten på skolan.....	23
Om skolan efterfrågar och värderar lärarnas erfarenheter från kursen	24
5.7. <i>Övergripande synpunkter</i>	26
Mer omfattande men givande	26
Bra balans och variation	26
Ännu mer om läsinlärning	27
Förhållandet mellan innehåll/omfattning och antalet kurspoäng.....	27
5.8. <i>Omdöme om kursen som helhet</i>	28
5.9. <i>Förslag till förbättringar</i>	29
6. Avslutning	30

Bilden på framsidan: Q Franker: Arbete av elever på FLiS-skola.

1. Inledning

Rapporten ger en översikt över kompetensutvecklingsatsningen ”Flerspråkighet i skolan” (FLiS) men behandlar i huvudsak den första av de tre kursomgångarna (FLiS1), som avslutades i mars 2008. Rapporten bygger främst på skriftliga enkätsvar från deltagarna i utbildningen som har sammanställts av respektive kursledare. Rapporten har skrivits av utbildningsatsningens samordnare Qarin Franker, Institutet för svenska som andraspråk (ISA) vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet som även ansvarar för innehållet.

2. Bakgrund

Forskning och skolstatistik visar att såväl kön, klass, som etnicitet och språklig bakgrund spelar roll för möjligheterna att nå skolframgång. Mötet med skolspråket (ett ofta skriftspråksburet, ”abstrakt”, språk) innebär också ett möte med en ny språkkultur inte bara för de elever som inte tidigare har mött svenska språket i så stor utsträckning utan även för många barn med svenska som modersmål. Till skillnad från det s.k. vardagsspråket utvecklas inte skolspråket ”naturligt”, av sig själv, utan kräver systematisk och medveten undervisning med explicit vägledning och tydliga modeller. (Lindberg, 2006, Axelsson 2006, Skolverkets årsredovisningar, resursmaterial från Myndigheten för skolutveckling)

I MSUs material ”Att läsa och skriva” (2003) uttrycks de krav som ställs på skolan på följande sätt.

”Barn som växer upp med ett förstaspråk som är ett minoritetsspråk i Sverige och med svenska som sitt andraspråk behöver särskilda arrangemang för att deras språk ska utvecklas till en nivå där språken blir effektiva kommunikations- identitets- och tankeinstrument.”

Det är tyvärr uppenbart att skolan inte lyckas ge elever med utländsk bakgrund en lika god utbildning som den de inhemska eleverna får vilket även bekräftas av resultaten i t.ex. IAEA, PISA och PIRLS, där andraspråkselever uppvisar sämre läsprestationer än förstaspråkselever. De läser långsammare och förstår mindre (Taube & Fredrikson, 1995, Iversen-Kulbrandstad 2003). Det finns således ett stort behov av ökad måluppfyllelse och en utveckling av de verktyg skolan har idag för att möta elevers, föräldrars och samhällets krav på en skola som ger alla en rimlig chans att nå framgång.

Ett erbjudande i takt med tiden

Med stöd i aktuell forskning konstaterar Myndigheten i erbjudandet om kompetensutveckling inom Mångfaldssatsningen att ”i uppdraget för att stödja elevers språk- och kunskapsutveckling är skolornas förhållningssätt och attityder till flerspråkighet av avgörande betydelse för de flerspråkiga elevernas skolframgång.”

Det erbjudande om kompetensutbildning för pedagoger som gick ut till de 100 skolorna i de 32 dialogkommunerna hade föregåtts av diskussioner mellan myndigheten MSU och Institutet för svenska som andraspråk (ISA) vid Göteborgs universitet där ramarna för en tänkt kompetensutbildning med fokus på läs- och skrivinläring och utveckling av andraspråkselevernas skolspråksrelaterade kunskaper och färdigheter med tagits fram. Intresset från skolornas sida att anmäla pedagoger till kompetensutvecklingen visade sig vara

mycket stort, ja mycket större än vad myndigheten hade förväntat sig. Vid slutdatum för anmälan, i november 2006, hade drygt 350 pedagoger anmälts av sina skolledare jämfört med de förväntade 100. Av den anledningen blev den s.k. FLiS- utbildningen, ”Flerspråkighet i skolan”, uppdelad i tre olika faser.

FLiS- utbildning i tre omgångar med högskolepoäng

Den första utbildningsomgången (FLiS 1) bestod av sex kursgrupper och startade i dec-2006-januari 2007. De två efterföljande omgångarna (FLiS 2 och FLiS 3) startade i september 2007 respektive januari 2008. Totalt inbegriper kompetensutvecklingssatsningen ”Flerspråkighet i skolan” 16 kursgrupper fördelade på drygt 80 skolor i 23 kommuner (i södra Sverige upp till Uppsala) och når drygt 300 pedagoger i grund- och gymnasieskolan.

Utbildningen som är poänggivande (7,5 hp) ges av Institutionen för Svenska språket, Göteborgs universitet i samarbete med Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk, Stockholms universitet. Övergripande kursansvar har Qarin Franker vid Institutet för svenska som andraspråk (ISA) vid Göteborgs universitet.

Pedagogerna som deltagit i den första kursomgången, vilken är den enda som är avslutad och behandlas i denna rapport, fick välja om de ville ta poäng eller inte. För de som valde att ta poäng heter kursen formellt SAU 112 *Läsa, skriva, lära i flerspråkiga skolmiljöer*.

I denna 2:a tryckning har vissa mindre rättelser gjorts. Främst är det korrigeringar i tabell 1 över områden, deltagare och skolor.

*Göteborg 2008-10-16
Qarin Franker*

3. Utbildningens utformning och innehåll

Kompetensutbildningen omfattar åtta heldagar plus ett avslutande språkutvecklingsprojekt med handledning och har löpt under drygt två terminer. Varje kurstillfälle som är en heldag består i allmänhet av redovisningar med åtföljande diskussion och respons på förmiddagen och introduktion av ett nytt innehållstema på eftermiddagen. Mellan varje kurstillfälle genomför kursdeltagarna en teoretisk och en praktisk uppgift. Den mer teoretiska uppgiften genomförs via universitets nätplattform medan den praktiska genomförs i den egna undervisningsgruppen och redovisas vid följande kurstillfälle.

En basdel och en fördjupningsdel

Det preliminära innehållsschemat för kursgrupperna i FLiS 1 vt 2007 – vt 2008 var upplagt i en basdel och en fördjupningsdel.

Basdel. De första fyra kurstillfällena ger en bas i läs- och skrivinlärning och utvecklar ett säkrare förhållningssätt till flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling. Innehållet kopplas till aktuell verksamhet.

Fördjupningsdel. De tre följande kurstillfällena ger ett fördjupat underlag för det egna språkutvecklande projektet som sedan genomförs fram till den avslutande kursdagen med redovisningar. Innehållet kopplas hela tiden till deltagarnas aktuella verksamhet.

1. *Flerspråkiga elever i skolan*
2. *Den tidiga läs- och skrivinlärningen — språklig medvetenhet och socialisation.*
3. *Vidare utveckling av elevers läs- och skrivförmåga*
4. *Flerspråkighet – modersmål, identitets- och kunskapsutveckling.*
5. *Ord- och begreppsinsläring - läromedelstexter*
6. *Språkutvecklande arbetssätt - bedömning/utvärdering*
7. *Språkutvecklingsprojekt – planering och handledning*

Språkutvecklingsprojekt – genomförande och handledning

8. *Redovisning av projekten och utvärdering av utbildningen.*

De fyra första momenten genomfördes under våren 2007 medan de återstående tre tillfällena fullföljdes under höstterminen 2007 då också ett handledningstillfälle ute på varje skola genomfördes. Vårterminen 2008 arbetade deltagarna med sina respektive projekt på skolorna och fick handledning efter behov. Vissa redovisade sedan sitt arbete för kollegorna innan den avslutande träffen i mars 2008 medan andra gör detta senare under våren.

4. Deltagare – en översikt

Antal deltagare från start var 131 och av dessa har 124 fullföljt kursen med betyg eller intyg. De få som avbröt kursen i ett tidigt skede gjorde det på grund av missförstånd och/eller felanmälan. De flesta av de 7 har dock tvingats avbryta på grund av att de slutat/ändrat typ av anställning eller blivit sjukskrivna. (kursen har pågått under två läsår med ett sommarlov i mitten). Vissa har också angett en alltför hög arbetsbelastning som orsak till att de ej kunnat fullfölja kursen.

Sex kursgrupper i olika områden

Genom att utbildningsdagarna var förlagda ute på de deltagande skolorna formerades de sex olika kursgrupperna efter geografisk närhet. I tabell 1 visas vilka områden kursgrupperna A-F omfattade, hur många skolor som representerades i varje grupp och antalet deltagande lärare/pedagoger som fullföljt utbildningen. Inom parentes anges antal deltagare som valde att även ta högskolepoäng.

Grupp	Lärare	Område	Antal skolor	Antal deltagare som fullföljt
A	QF	Skåne	5	18 (18)
B	LNJ	Småland/Helsingborg	7	19 (15)
C	QF	Stockholm väst och syd /Norrköping	5	11 (11)
D	LNJ	Stockholm väst/Södertälje	7	25 (25)
E	CR	Norrköping	6	24 (20)
F	IS	Stockholm norr/Uppsala	7	27 (25)
Totalt antal skolor och kursdeltagare			37	124 (114)

TABELL 1: Geografiskt område för kursgrupp A-F, lärare, antal skolor och deltagare per grupp.

5. Kursutvärderingen

Totalt antal deltagare i FLIS1 är 121 och antalet som svarat på utvärderingen är 99 . Det innebär att svarsfrekvensen är c:a 82 % och det får nog ses som tillfredsställande och en god grund för de slutsatser som kan dras utifrån den.

Redovisningen av resultaten visas med en enkel inledande tabell där antalet deltagande pedagoger/lärare¹ som markerat de olika svarsalternativen (*mycket bra, bra, mindre bra* eller *inte alls bra*) anges i faktiska tal och i procent. För att få fram procentandelen för de valda alternativen har dock de båda positiva svaren slagits ihop och likaså de två negativa.

Samtliga lärare har generöst skrivit ner sina fria kommentarer på varje delområde och dessa redovisas genom utvalda exempel som representerar de olika synpunkter om utbildningen som pedagogerna gett uttryck för. Avsikten är att urvalet av direkta citat från pedagogerna tillsammans med de sammanfattande kommentarerna från författaren ska ge läsaren en intressant och levande bild av "FLIS-utbildningen".

5.1. Organisation och uppläggning av kursen/utbildningen

En utbildning för arbetslag

En viktig princip för uppläggningsen av utbildningen var att det skulle vara arbetslag från de olika skolorna som skulle anmäla sig. Vi tog inte emot enstaka lärare utan minst två från samma skola måste man vara för att få delta. Vad tyckte deltagarna om att fler från samma skola deltagit i utbildningen?

Så gott som alla lärare är mycket positiva till att de har varit fler från den egna skolan som deltagit i kompetensutbildningen.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	88	97%
Bra	8	
Mindre bra	2	2%
Inte alls bra	-	
Ej svar	1	1%
	99	100%

TABELL 2: De deltagande lärarnas bedömning av att de varit fler från varje skola som deltagit i kompetensutbildningen

Här nedan följer ett urval av lärarnas kommentarer till att de varit fler från varje skola som

¹ I rapporten kommer för enkelhetens skull att de deltagande pedagogerna/lärarna att kallas "lärare" eller "de deltagande lärarna"

deltagit i kompetensutbildningen.

De lyfter fram alla diskussioner som utbildningen gett upphov till och att de lärt känna varandra bättre genom att gå kurs tillsammans. Detta har även lett till att samarbetet mellan lärarna har ökat. Flera lyfter även fram att det underlättar implementeringen av nya idéer när man är fler som går samma kurs.

- *Det har lett till intressanta diskussioner. Det har blivit bra diskussioner på skolan*
- *Det har ökat kontakterna mellan oss. Perfekt med bollplank efter varje träff. Det gör att man kommer vidare i arbetet.*

- *Vi har lärt känna varandra som personer bättre och samarbetet oss emellan har blivit bättre och sker oftare.*
- *Viktigt att ha andra i sin närhet att reflektera, diskutera och samarbeta med, som har samma erfarenheter.*

- *Det är lättare att sprida kunskaperna. Det är lättare att utveckla skolan om fler deltar.*
- *För att man ska kunna nå ut på en stor skola måste man vara flera stycken med gemensam grund. Då får nya tankar och arbetssätt större genomslagskraft.*

Flera skolor i samma kursgrupp

En annan bärande idé för organiseringen av utbildningen var att vi blandade lärare från minst fem skolor i en och samma kursgrupp.

Sammanställningen visar att alla lärare var mycket positiva till möjligheten att få möta lärare från andra skolor i tvärgrupperna på nätet och under de fysiska träffarna.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	76	100%
Bra	23	
Mindre bra	-	0%
Inte alls bra (ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 3: De deltagande lärarnas bedömning av hur det var att möta lärare från andra skolor under utbildningen.

Några lärarröster som uttrycker vinsterna med möten över skolgränser både för att man får se annat och får nya perspektiv på det egna.

- *Jätteintressant att höra hur man jobbar på andra skolor.*
- *Man lär av varandra och får inblick i hur det fungerar på andra skolor.*
- *Man får olika perspektiv på det hela.*
- *Intressant att byta erfarenheter och roligt att träffa andra. Det blir tyvärr inte så ofta annars.*
- *Ibland har samtalen öppnat nya insikter i grundskolans olika förutsättningar; beroende på elevernas ålder och bakgrund – då har det VERKLIGEN varit bra*
- *Mycket givande. Har bättre förståelse och insikt i HELA skolverksamheten nu.*

Kursdagarna ute på skolorna

En tredje bärande idé i organiserandet av kompetensutbildningen var att förlägga de olika kursdagarna ute på de deltagande skolorna. Detta visade sig vara svårgenomförbart för några skolor som inte hade lämpliga lokaler för en så stor grupp vuxna under dagtid och då var man istället i någon kommunal gemensamhetslokal. De allra flesta hade dock möjlighet att ta emot gruppen på sin egen skola och organiserade även någon form av presentation av skolan. Ofta tittade rektorn/skolledaren in under dagen eller hälsade oss välkomna till skolan på morgonen. De allra flesta menade att detta var en utmärkt idé och endast fem av det totala antalet deltagande lärare var mindre positiva till detta arrangemang.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	59	93%
Bra	32	
Mindre bra	5	5%
Inte alls bra	-	
(ej svarat)	3	2%
	99	100%

TABELL 4: De deltagande lärarnas bedömning av att kursdagarna placerades ute på de deltagande skolorna.

Några lärarröster som uttrycker det givande att få se andra skolmiljöer och få syn på sin egen.

- *Mycket givande att åka till andras kommuner och skolor. Det är lätt att bli hemmablind.*
- *Se andras skolor/arbete har varit roligt och inspirerande.*
- *Lärorikt och intressant, man får en inblick i hur olika det kan vara och i vilken miljö vi själva arbetar i.*
- *Mycket bra att se andra skolkulturer, invandrartäthet och annat.*
- *Svårt att hitta till vissa skolor – lång resväg.*

Kursdagarnas upplägg

Tanken med heldagarnas innehåll var att få en rytm och variation genom att de alla skulle ha inslag av diskussioner och redovisningar men också innehålla kortare föreläsningar och genomgångar, inte sällan med hjälp av PowerPoint och film och även par- och grupparbeten. Frågan såsom den ställdes i enkäten var: Vad tycker du om kursdagarnas upplägg?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	40	91%
Bra	50	
Mindre bra	9	9%
Inte alls bra	-	
(ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 5: De deltagande lärarnas bedömning av kursdagarnas uppläggning.

De allra flesta var mycket nöjda eller nöjda med kursdagarna och upplevde dem som varierade och givande. Här följer några citat:

- *Trevliga dagar med varierat innehåll.*
- *Bra med genomgång och föreläsningar på fm och diskussioner på em.*
- *Intensivt men mycket stimulerande och bra upplägg*
- *Mycket konkreta tips som man kan ha nytta av i sin undervisning – bra!*
- *Jag tycker det är väldigt bra och givande att upplägget var så varierat. Det som var enormt bra var att vi genom diskussioner, redovisningar och grupparbeten fick ta del av varandras tankar, idéer och erfarenheter. Väldigt givande med diskussioner, redovisningar, filmer och föreläsningar.*
- *Bra föreläsningar, bra reflektionsstunder i grupper, mycket bra övningar och återkopplingar på de övningar vi genomfört i verksamheten.*
- *Härligt forum där alla fick komma till tals och byta erfarenheter i en behaglig miljö dvs man hade nästan helt kopplat bort de vardagliga plikterna (speciellt när man var på en annan skola).*

Två mindre positiva synpunkter fanns också med:

- *Hade gärna sett fler föreläsningar och mindre uppgifter att redovisa.*
- *Hade velat ha ännu mer smågruppsdiskussioner.*

Arbete på nätet via Kursportalen

Som distansverktyg använde vi Göteborgs universitets ”Kursportal” . En enkel men funktionell plattform som har en anslagstavla för meddelanden, möjlighet att lägga upp filer med kursmaterial och länkar till artiklar och ett diskussionsforum.

Deltagarna fick mellan varje gång en något mer teoretiskt inriktad uppgift som skulle läggas ut på diskussionsforumet på Kursportalen. Ofta skulle de även kommentera varandras inlägg.

Frågan i enkäten var formulerad på följande sätt: Vad tycker du om uppläggningsen av nätdelen av studierna?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	33	81%
Bra	47	
Mindre bra	9	9%
Inte alls bra	-	
(ej svarat)	10	10%
	99	100%

TABELL 6: De deltagande lärarnas bedömning av kursens nätdel.

För vissa var det första gången de studerade på nätet och därför lite ovant i början, men för de flesta innebar nätarbetet inte några svårigheter. För de flesta en positiv upplevelse och ett sätt

att verkligen få syn på sina egna synpunkter (och andras)!

- *Ovant i början av kursen att lägga ut och diskutera arbete på nätet men roligt att få kommentarer på det man skrivit plus att få läsa det andra skrivit.*
- *Bättre än väntat, var lite nervös inför detta men det var riktigt kul.*
- *En ny dimension i kursen som jag aldrig provat förut. Mycket positivt.*
- *Lätt och överskådligt sätt att ha diskussioner med varandra.*
- *Jag är ingen vän av att sitta och kommentera andras synpunkter på datorn.*
- *Portalen var inte den bästa. Svårt att lägga in längre inlägg m.m. Finns bättre nätportaler.*

Bild: Q Franker: Arbete av elever på FLIS-skola

5.2. Kurslitteraturen

Kurslitteraturlistan som alla skolor fick ut innan kursstart var indelad i böcker som skolan skulle köpa in ett exemplar av till varje deltagande arbetslag och böcker som varje deltagande lärare rekommenderades få ett eget exemplar av. Det senare gällde endast tre böcker: *God Läsutveckling* av Lundberg & Herrlin, *Lyckas med Läsning* från Bonnier utbildning och Pauline Gibbons bok *Stärk språket stärk lärandet*. En hel del material kunde hämtas från nätet från t.ex. MSUs, Skolverkets eller Språknämndens hemsidor.

Viss litteratur har varit valbar utifrån intresse, behov och aktuell arbetssituation på skolan. Det har varit viktigt att de deltagande lärarna, eftersom de har så olika bakgrund avseende bl.a. ämneskunskaper och pedagogisk erfarenhet, ha fått möjlighet att själva välja sitt fokus i vissa uppgifter under kursen.

Tanken med urvalet till litteraturlistan var att få med texter som gav en teoretisk förankring till de med metodiska avsnitten. Aktualitet och variation i synsätt har också varit viktiga kriterier för urvalet. Vissa engelska facktexter fyller ett dubbelt syfte i kursen. Deltagarna kan verkligen själva få uppleva samma känsla som många av andraspråkseleverna har dagligen i mötet med för dem mer eller mindre ogenomträngliga lärobokstexter.

Lärarna är också överlag mycket positiva till kurslitteraturen. Endast tre har bedömt kurslitteraturen som mindre bra.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	39	97%
Bra	56	
Mindre bra	3	3%
Inte alls bra (ej svarat)	-	
	1	
	99	100%

TABELL7: De deltagande lärarnas bedömning av kurslitteraturen

Aktuell och intressant litteratur

Det som främst kommer fram ur lärarkommentarerna är att de verkligen gillar blandningen av teori och praktik. När böckerna kan ge förankring i ett större aktuellt pedagogiskt och språkdidaktiskt sammanhang samtidigt som de brygger över till den igenkännbara verkligheten ger de en säkerhet och trygghet. De ökar helt enkelt lärarnas professionalitet och det känns.

Några synpunkter från lärarna om kurslitteraturen:

- *Aktuell och intressant litteratur*
- *Det var berikande för min del*
- *Några av böckerna har varit väldigt bra och användbara i framtiden*

- *Varierade både i fråga om ämne och svårighetsgrad*
- *Bra med blandningen, både praktisk och teoretisk litteratur.*
- *Bra med böcker som ger metoder som direkt kan överföras till undervisningen.*
- *Det fanns mycket jag har nytta av*
- *Det har varit givande att få en annan synvinkel presenterad för sig. Det har öppnat mina ögon för elevernas problem med texter ur naturvetenskapliga sammanhang*
- *Tyvärr hade en del av litteraturen en ganska hög akademisk nivå. Uttryck och benämningar har gjort att man behövt läsa med ordboken i knäet.*

Många kommenterar att de lärt sig något från alla böcker och artiklar som ingått och att texterna varit ”*givande och berikande och direkt användbara i undervisningen*”. Ett fåtal påpekar dock att de inte har använt sig av viss litteratur i kursen (se ovan) och för vissa deltagare har artiklarna på engelska stött på motstånd: ”*den text vi fick läsa på engelska och norska var svår att ta till sig*”.

Gibbons bok är särskilt givande

Den bok som nästan alla lärarna lyfter fram som särskilt bra och givande är Pauline Gibbons bok ”*Stärk språket, stärk lärandet*” mycket för att den är ”*full med bra handfasta tips*”

Fler röster om Gibbons bok:

- *Gibbons är super!*
- *Den borde alla pedagoger läsa och använda.*
- *Gibbons var väldigt tydlig och konkret.*
- *Många bra, konkreta tips som jag kan använda.*

Även ”*God läsutveckling*” av Lundberg/ Herrlin och ”*Lyckas med läsning*” nämns av många som särskilt värdefulla .

- *Stärk språket stärk lärandet, Lyckas med läsning och God läsutveckling var lättläst litteratur som jag kommer att använda mig av i mitt arbete med yngre barn.*

Flera lärare anser att Myndighetens olika texter verkligen är bra. En av dem skriver ”*Jag blev förvånad över att skolverkets rapporter innehöll så mycket matnyttigt!!!*”

Fåtal texter bemöts negativt

Om de ska nämna någon bok eller artikel som inte var så givande eller t.o.m. bör tas bort svarar de flesta ”*NEJ allt har varit matnyttigt*” eller t.ex. ”*Det fanns något bra i alla böcker och artiklar som varit med*”. Ett fåtal nämner dock Lyckas med läsning och Andraspråksresan som exempel på litteratur som kunde tas bort. Hyltenstam & Lindbergs bok anser några vara för svår och kräva för mycket förkunskaper om språkfrågor. Ett par anser att de engelskspråkiga artiklarna i Språket och kunskapen är för svåra att läsa och bör tas bort.

5.3. Kursens teoretiska och praktiska uppgifter

Eftersträvansvärt under hela kursen har varit att formulera de praktisk/didaktiska uppgifterna på ett sådant sätt att alla skulle kunna anpassa dem till sin egen arbetssituation och på så sätt få in dem på ett så naturligt sätt som möjligt, men också att de skulle ge en ny dimension åt arbetet.

På nätet skulle man bl.a. välja ut egna citat ur texterna, kommentera dem och relatera dem till den egna undervisningssituationen ("citat och tanke"). De fick även uppgifter där de utifrån texterna skulle skriva ner en kritisk synpunkt, två aha-upplevelser och tre användbara kunskaper (1-2-3 modellen) och dessutom en skolgemensam text om inventering och argumentation om modersmålsundervisning mm. Under sommarlovet fick alla välja en skönlitterär bok med anknytning till kursens innehåll och diskutera språklig och kultur förståelse utifrån detta.

Deltagarna fick en gemensam fråga om hur de upplevde uppgifterna under kursen:
Vad tycker du om de uppgifter som du fått under kursen?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	29	97%
Bra	67	
Mindre bra	2	3%
Inte alls bra	1	
(ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 8: De deltagande lärarnas bedömning av uppgifterna under kursen

Lärarnas kommentarer delas här upp så att nätuppgifterna redovisas först och därefter de praktisk/didaktiska uppgifterna.

Nätuppgifterna var krävande men givande

Här följer ett urval av synpunkter på de uppgifter som skulle läggas ut och diskuteras på nätet. Allmänna synpunkter är att uppgifterna upplevs som varierade, krävande men givande och relevanta.

Skönlitteraturuppgiften lyfts fram av många som särskilt givande:

- *Uppgifterna och speciellt skönlitteraturen fick en att ibland kunna se saker och ting ur ett helt annat och nytt perspektiv.*
- *Skönlitteraturläsningen gav inblick i hur svårt det kan vara att förstå och läsa på ett andraspråk.*
- *Jag gillade verkligen skönlitteraturläsningen (flera) – att få upp ögonen för vårt språk.*

Även 1-2-3-övningen nämns som mycket relevant:

- *1-2-3 modellen har vi tagit med vid utvärdering på vår skola*

Många upplever kursarbetet på nätet som nytt och inte alltid så vant men hittar snart fördelarna med det.

- *Roligt med feed-back på det man skrivit och även intressant att läsa vad andra tyckt.*
- *Bra sätt att få bearbeta litteraturen genom uppgifterna och diskussioner på nätet, men det har varit för många uppgifter.*
- *Vid vissa uppgifter har jag lärt mig mycket. Både när jag fått göra uppgifter och när jag har fått reflektera. Bra med variation.*
- *Jag gillade uppgifterna och att man hela tiden skulle göra dem i sin egen "vardag". Att uppgifterna kunde användas direkt i arbetet med barnen. Inga konstruerade uppgifter alltså.*

Flera har kommentarer som rör bristen på tid. Som heltidsanställd verkar det som om tiden sällan räcker till att kunna genomföra uppgifterna på det sätt man skulle vilja.

- *Det har varit givande men mycket mer tidskrävande än den första kursinbjudan gav sken av.*
- *Uppgifterna var för omfattande för den tid vi hade till dem.*

De praktisk/didaktiska uppgifterna var utvecklande

De praktiskt/didaktiska uppgifterna som skulle utföras på skolan och/eller i klassen var bl.a att ta reda på vilka språk eleverna i den egna klassen behärskade, intervjuer med elever om deras språk- läs- och skrivvanor, intervjuer med speciallärare eller svalärare, en hel del textarbete med elever (samtal/läsning/skrivning), och läroboksanalyser med fokus på språkliga hinder. I övrigt har flera provat cirkelmodellen och annat genrearbete, gjort en språkbedömning, och bekantat sig med SIOP-modellen mm.

Först några allmänna synpunkter där deltagarna uttrycker tillfredsställelse över att uppgifterna utifrån kurslitteraturen kunnat knytas till det egna praktiska arbetet på skolan eller i klassen. En implementering av teorin i praktiken verkar i många fall ha skett genom kursens uppgifter.

- *Det har varit givande med de praktiska uppgifterna och det har gett många aha-upplevelser.*
- *Det var kul att göra undersökningar på den egna skolan.*
- *Roligt att göra praktiska uppgifter/undersökningar i klassen, sånt som man aldrig annars gör eller har tid till.*
- *Genomgående bra och verklighetsanknutna uppgifter.*
- *Bra att praktiskt utföra och sedan reflektera över det jag gjort.*
- *Man fick en chans att tillämpa teorin i praktiken så att säga.*

Flera uppskattade att det fanns alternativa val, vilket gjorde att lärarna själva kunde välja den uppgift som passade deras och elevernas arbetssituation bäst.

- *Bra med alternativa uppgifter så att de naturligt kan genomföras i klassrummet utan en massa extra arbete.*

Många lärare lyfter fram de uppgifter som ledde till ett undersökande arbete tillsammans med

eleverna (intervjuer och läromedelsanalys t.ex.) och de samtal som de fick möjlighet att genomföra med andra lärare bl.a. "läsexperter" på den egna skolan.

- *Intervjuerna med lärare och elever gav mycket.*
- *Bra sätt att vi fick både arbeta med eleverna och med lärare.*
- *De intervjuer som jag haft väckte nya tankar och idéer kring sättet jag jobbar med vissa elever.*
- *Att arbeta med läromedelsanalys genom att samtala med eleverna var givande.*
- *Jättebra! Lätta uppgifter att använda och genomföra. Vissa uppgifter gav något positivt till verksamheten t.ex. genrepdagogen.*

Uppgifterna verkar ibland även haft en positiv inverkan på den enskilda läraren såväl som på lärarlag och skolan som helhet.

- *Cirkelmodellen samt SIOP-modellen är de två uppgifter som gett mig mycket!*
- *Det är alltid kul att få använda det man läst praktiskt.*
- *Extra plus för läromedelsanalyserna, bedömning och genrearbetet*
- *Läroboksanalyserna gav mycket.*
- *De gav oss en annan dimension, ett positivt sätt att fortsätta arbeta.*

Men förstås:

- *Svårt att hinna med –tidsbrist*
- *Bra uppgifter men ibland svåra att genomföra! Tidsbrist i skolan, simning, "temadagar" etc.*

Bild: Q Franker: Arbete av elever på FLIS-skola

5.4. Examinationen

I enlighet med innehållet i utbildningen och det förhållningssätt till kunskap och utveckling vi ansluter oss till så var examinationsformen i kursen given. De individuella uppgifter som lärarna utförde på nätet och som redovisades i grupper med lärare från andra skolor och de uppgifter som de genomförde på den egna skolan var samtidigt examinerande. Det innebar att när avsnitten och de olika innehållsområdena i kursen avverkades så var även den delen examinerad.

De löpande examinationsuppgifterna

Frågan som den ställdes i enkäten var: Vad anser du om examinationsformen med löpande uppgifter?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	50	97%
Bra	45	
Mindre bra	2	3%
Inte alls bra	1	
(ej svarat)	1	
	99	100%

TABELL 9: De deltagande lärarnas bedömning av examinationsformen med löpande uppgifter.

Utifrån kommentarerna kan man sluta sig till att den kontinuerliga examinationen med inlämningsuppgifter under kursens gång har uppfattats mycket positivt. Just det att arbetsbelastningen sprids ut har många upplevt som skönt och inte lika betungande som om de skulle ha haft ett par större tentor o dyl.

- *Arbetsbelastningen blir jämnare för oss som faktiskt arbetar heltid.*
- *Bra att det inte blir mycket vid viss tidpunkt, vi jobbar ju 100% samtidigt.*
- *Då behöver inte allt samlas till slutet.*
- *Bra men utmanande och tidvis jobbigt att få/ta sig tid till i vardagen.*
- *Skönt att bli av med uppgifter under tiden*
- *Enda möjligheten för mig att klara en så'n här kurs!*

Andra fördelar med en kontinuerlig examination och inlämning av uppgifter är också att det upprätthåller disciplinen lättare men framförallt att det är en form som ökar den egna reflektionen och ger möjlighet till en fördjupad kunskap.

- *Som "student" vet man hela tiden att man är på banan med hemuppgifter som lämnas in fortlöpande.*
- *Man tvingas hålla sig a jour och inte släpa efter.*
- *Sätter igång aktivt och produktivt tänkande.*
- *De egna reflektionerna blir också bättre*

- *Viktigt att ha uppgifter under tiden annars tror jag att jag inte fått tänka till/reflektera och lärt mig lika mycket.*

Några avslutande synpunkter om den knappa tiden som stått till förfogande vilket medfört svårigheter att få tid till skrivande/reflekterande på arbets- och fritid.

- *Mer arbete på fritiden än förväntat.*
- *Har känts både tungt (lite tid) och inspirerande*
- *Bra, men borde räckt med detta (d.v.s. ej något avslutande språkprojektet)- antingen löpande uppgifter eller avslutande projekt. (2)*

Det avslutande Språkutvecklingsprojektet

Lärarna (oftast på samma skola och kanske samma arbetslag) fick fritt välja ett område för sitt avslutande självständiga projekt. Kravet var att det skulle anknyta till kursinnehållet och förslag på alternativ gavs och diskuterades under hösten 2007. I november presenterade alla sina förslag som sedan utvecklades och genomfördes på den egna skolan.Handledning gavs av kursledarna ute på deltagarnas skolor under december och februari. Alla arbeten presenterades för den egna kursgruppen i mars och en hel del presenterade även sina projekt på den egna skolan för kollegor. Alla projekt resulterade i skrivna rapporter förutom PP-presentationer, videofilmer och annat konkret material. En veritabel guldgruva för skolutvecklingsintresserade skolledare och lärare.

Frågan såsom den ställdes i enkäten var: Hur fungerade det avslutande Språkutvecklingsprojektet?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	39	91%
Bra	51	
Mindre bra	7	9%
Inte alls bra	2	
(ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 10: De deltagande lärarnas bedömning av språkutvecklingsprojektet

Även när det gäller Språkutvecklingsprojektet så är lärarna mycket positiva. Arbetet har varit **mycket tidskrävande** och flera har offrat sportlovsdagar och samvaro med sina familjer för att kunna genomföra arbetet inom avsedd tid.

- *Det var otroligt tidskrävande att utföra, bl.a. arbetade vi med det en hel dag på vårt sportlov.*
- *Vi lade ner väldigt mycket tid på detta, långa eftermiddagar och en hel dag på sportlovet. Vi tycker att vår egen arbetsinsats gjorde att projektet blev bra.*
- *Frågan är om man ska behöva skriva en rapport, reflektion och muntlig redogörelse också på en så liten kurs, egentligen.*

Men det blir också tydligt hur viktigt det är att **skolledningen stöttar** lärarna och gör det

möjligt för dem att träffas och utveckla sina idéer och tankar och inte minst få tid och utrymme att skriva ner dem.

- *Detta gick bra tack vare rektorn på skolan och bra medarbetare. En bra samordnare och att alla tar sitt ansvar. Då man arbetar inom olika områden på skolan och inte har någon tid utan elever, krävs det att man får ta "ledigt" ibland och sätta in vikarie.*
- *Det har fungerat tack vare att vi fått tid att dokumentera allt.*
- *Fungerade bra trots dåliga förutsättningar på skolan.*
- *Bra i klassen men tråkigt att inte skolledningen gav oss mer stöd och tid.*
- *Vi fick konflikt med ledningen för att kunna genomföra det. Omöjligt att ha tid och ork till både att jobba full tid och dessutom genomföra projektet. En vecka ledigt hade behövts – bara rapporten tog många timmar att skriva.*

De övergripande synpunkterna rör hur intressant, givande och roligt det för de allra flesta varit **att få arbeta tillsammans** med kollegor på skolan kunnat arbeta med den egna verksamhetsutvecklingen. Processen sammanfattas i den första kommentaren.

- *Härliga arbetskollegor, mycket tankemöda, härligt genomförande, eleverna positiva, mycket praktiskt arbete och skrivarbete. Jättekul!*
- *Roligt att arbeta tillsammans på skolan både för oss och kollegorna.*
- *Det var intressant, roligt och dessutom jättebra att få diskutera och fundera TILLSAMMANS.*
- *Roligt, jobbigt och lärorik. Det tog längre tid än någon av oss hade trott.*
- *Det har varit och är ett kul/intressant arbete som vi kommer att fortsätta med*
- *Svårt att få tid att träffas, olika ambitionsnivå och ansvarskännande i gruppen. Svårt att kommunicera och förstå varandra*
- *Jag är imponerad av att vi trots många olika viljor kunnat sammanfatta vårt projekt och alla är nöjda. Men det kanske beror just på våra olika kompetenser!!*
- *Bra att jobba i grupp. Man kan komplettera varandra.*
- *Kul att göra ett projekt med kollegorna där den pedagogiska diskussionen verkligen stod i fokus!*
- *Det har varit mycket intressant. Det har gett en start på något vi kommer att arbeta vidare med.*

På konferensen "Språk och kunskap i utveckling" den 14 maj 2008 visade flera upp sina arbeten på posters förutom att alla arbeten fanns upptryckta för alla konferensdeltagare att bläddra i. En mycket uppskattad läsning av de drygt 250 deltagarna på konferensen. Konferensen var en manifestation för FLiS 1:orna och för lärarna som deltagit i kompetensutbildningen med inbjudna internationellt kända föreläsare som John Polias, Maaike Hajer och Inger Lindberg.

5.5. Arbetsinsatser

Deltagarna fick frågan vad de tyckte om sin egen respektive kursledarens insatser under kurs tiden och omdömena om kursledarna är övervägande mycket positiva och redovisas först här.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	60	97%
Bra	36	
Mindre bra	3	3%
Inte alls bra (ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 11 : De deltagande lärarnas bedömning av kursledarens insatser.

Några synpunkter från deltagarna med egenskaper och förhållningssätt som de lyfter fram som viktiga.

- *Otroligt proffsig och inspirerande kursledare!*
- *Sprider entusiasm och viljan att kunna göra mer. Hon öppnar upp för eftertanke.*
- *Rolig, kunnig och inspirerande.*
- *Engagerad och engagerande*
- *Närvarande, underhållande, lyhörd, påläst och inspirerande.*
- *Respektfullt, intresserat bemötande, konstruktiv kritik.*
- *Lyhörd. Förberedd. Genuint intresserad. Kunnig. Ödmjuk.*
- *Välplanerat och strukturerat.*

Lite negativa synpunkter fanns också med såsom

- *Saknat individuell respons på vissa inlämningsuppgifter.*
- *Tidsoptimismen hos kursledaren har ibland stressat.*

Insats i relation till tid

Alla lärarna är i stort sett nöjda med sina insatser under kursen. Många beskriver hur de verkligen har kämpat för att få tiden och orken att räcka till för både det vanliga skolarbetet, familjen och det extraarbete som kursen har inneburit under det dryga år som den har pågått.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	38	96%
Bra	57	
Mindre bra	1	1%
Inte alls bra (ej svarat)	-	
	99	100%

TABELL 12: *De deltagande lärarnas bedömning av den egna insatsen i relation till den tid de haft till förfogande under kursen.*

Man kan undra vad som gjort att deltagarna hållit ut och kunna vara aktiva under hela kurstiden. En kombination av intressanta uppgifter och ett innehåll som kunde knytas direkt till den egna arbetssituationen och förbättra den i kombination med styrkan av att inte vara ensam utan genomföra utbildningen tillsammans med kollegor kan ha bidragit till att så få trots den stora arbetsbelastningen ändå inte hoppat av utbildningen. Faktum är att kommentarerna visar en mycket hög ambitionsgrad och lärare som ställer enormt höga krav på sig själva - vissa blir aldrig nöjda!

Några kommentarer där lärarna bedömer sina egna insatser under kursen.

- *Känner mig otroligt duktig.*
- *Jag har jobbat hårt.*
- *Jag har lagt ner oerhört mycket tid på denna kurs med tanke på antalet poäng.*
- *Har läst och arbetat med uppgifterna mycket på min fritid. Har lagt ner ganska mycket tid.*
- *Vi har fått läsa på alla lov och ledigheter.*
- *Jag har arbetat aktivt under hela kursen*
- *Jag har arbetat oerhört hårt med kursen och särskilt med projektarbetet. Jag är intresserad och det känns som om min insats har gjort skillnad.*
- *Jag har upplevt kursen mycket stimulerande och jag har lärt mig mycket. Jag har använt den tid jag haft och det har känts tillräckligt.*
- *Att jag kunnat slutföra arbetet utan ledigt från min vanliga tjänst är ganska förbluffande.*
- *Jag hade velat göra mer än jag kunde.*
- *Jag har gjort så gott jag har kunnat med tanke på förutsättningarna.*
- *Kunde ha varit lite bättre. Men det jag gjort och hunnit med är jag mycket nöjd med.*
- *Det går ju alltid att prestera mer även om man tycker att det fungerat bra!*

Tid som deltagarna lagt ner på kursarbete varje vecka

De deltagande lärarna har överlag lagt ner mycket tid på att kunna följa kursen på ett kvalificerat sätt. Åtta av tio lärare (78,5%) har lagt ner i genomsnitt 2-5 timmar varje vecka på kursens texter och uppgifter. Det speglar den otroligt höga ambitionsnivå och det stora intresse för kursens innehåll som den absoluta majoriteten har haft.

Antal timmar	mindre än 1 tim	2-3 tim	4-5 tim	6-7 tim	8-9 tim	mer än 10 tim	Vet ej	TOTALT
Antal lärare	3	40	36	11		2	5	97
Andel (%) som lagt ner denna tid	3%	41%	37.5%	11.5%		2%	5%	100%

TABELL 13: *Antal timmar per vecka (i snitt) som de deltagande lärarna lagt ner på kursen. (2 har ej svarat)*

5.6. Nyttan och användbarhet av kursen

Utifrån de deltagande lärarnas kommentarer kan man nog påstå att kursen har inneburit förändringar i synen på andraspråkselevernas skolsituation. Insikter om språkets roll för den kognitiva och emotionella utvecklingen har påverkat många av lärarna starkt och det uttrycks även i deras kommentarer till frågan om ”nyttan med kursen”.

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	37	91%
Bra	53	
Mindre bra	7	7%
Inte alls bra	-	
(ej svarat)	2	2%
	99	100%

TABELL 14 : De deltagande lärarnas bedömning av graden av nytta som de haft av kursen för egen del och för undervisningen.

Nyttan med kursen i allmänhet

Lärarnas kommentarer handlar om hur deras övergripande syn på elever med svenska som andraspråk har förändrats och att de nu tänker annorlunda i planeringen av verksamheten.

- *Tänker mera och annorlunda på eleverna*
- *Tänker annorlunda. Försöker använda kunskaperna i mitt dagliga arbete, i skolan och på fritidshemmet.*
- *Framför allt min inställning och syn på hur har förändrats. Att se ur ett andraspråksperspektiv.*
- *Jag tänker mycket mer på språket överhuvudtaget. Jag har fått fler metoder att använda mig av. Jag har också fått upp ögonen för hur viktigt modersmålet är för de flerspråkiga eleverna.*

Det är inte bara i svenskämnet som språket nu står i fokus utan i alla skolämnen.

- *Det har satt igång ett språktänk i alla ämnen*
- *Har fått bättre förståelse för hur viktigt språket är*
- *Jag har blivit språkmedveten, språket har fått en ny dimension, jag pratar mycket mer språk under lektionerna i alla ämnen.*

Lärarna beskriver hur de i klassrummet har ändrat sitt sätt att förstå och hantera konkreta didaktiska situationer

- *Har fått bättre kontroll över elevernas kunskande i klassen*
- *Man börjar förstå varför en del ungdomar inte verkar intresserade av texter, nu kan man arbeta lite annorlunda.*
- *Att inte ta för givet att även om eleven pratar bra svenska kanske de inte förstår allt som sägs.*
- *Jag har fått en fördjupad kunskap om hur jag ska lägga upp skrivuppgifter och få med mig alla elever*

- *Det är alltid bra med påfyllning i yrket och att ta sig tid att läsa. Det ger mer kvalité till arbetsplatsen och för egen del.*
- *Har haft kursen i "skallen" ständigt för att förbättra min undervisning.*

Oväntade erfarenheter som lärarna gjort under kursen

Lärarna svarar här på frågan om de har gjort någon oväntad erfarenhet under kursen. För flera har kursen inneburit stora förändringar i synsätt och bemötande av sva-elever och insikter i hur kraven på deras prestationer bör ställas. En medvetenhet om skolans möjligheter att bättre bemöta elevernas behov visar sig även i svaren förutom effekter i den egna undervisningspraktiken.

Inledningsvis redovisas några kommentarer om **nya tankar/insikter** gällande modersmålets betydelse för kunskapsutvecklingen.

- *Insett den stora nyttan av modersmålsundervisning!*
- *Jag har omvärderat modersmålslärares betydelse för den enskilde eleven. (Tyvärr är det vattentäta skott mellan dessa lärare och övrig personal på vår skola).*
- *Att Sva-eleverna bör kunna använda sitt modersmål i sitt skolarbete.*
- *Blivit duktigare på att se förtjänsterna hos mina SVA-elever och förbättrat relationerna med modersmålslärares.*

Flera beskriver nya insikter om de flerspråkiga elevernas skolsituation - en **medvetenhet** om hur och vad som i förlängningen borde förbättras på skolan.

- *Att kommunen är värdelös på studiehundledning och att min skola nästan inte har sva undervisning.*
- *Att jobba som om alla elever är flerspråkiga eller har ett annat modersmål så berikar man språket även för de som har svenska som modersmål.*
- *Att jag som fritidspedagog också är språkutvecklare och kan stötta /hjälpa de flerspråkiga barnen mera än förut.*
- *Att en del av våra svenska elever (fler än vad jag trodde) har lika "svag" ordförståelse som SVA-elever*
- *Ja – hur svårt svenska språket kan vara.*
- *Fått "kött på benen" om hur språket utvecklas vilket jag inte kunde innan.*

Några beskriver oväntade upplevelser, erfarenheter, reflektioner och insikter som de gjort i **den egna undervisningen.**

- *AHA-upplevelser om cirkelmodellen och performansanalys.*
- *Själv fattat hur många elever som inte förstår vad jag säger eller läser.*
- *Ja, att jag tidigare förutsatt att eleverna ska kunna skriva berättelser/faktatexter utan att ge dem verktygen + att elever älskar att jobba med grammatik när det vävs in i det vanliga textarbetet.*
- *Detta med verktyg/redskap. Eleverna måste få redskapen först för att sedan kunna producera det vi kräver av dem*
- *Att inte förenkla texter för barnen utan att ge dem förförståelse!*

- *Vi har märkt vikten av att arbeta intensivt med en skönlitterär bok. En oväntad erfarenhet blev att eleverna klarade mycket mer än vad vi trott.*
- *Jag fick en mycket stor aha-upplevelse när jag jobbade med berättande text i den egna klassen, Texterna blev mycket mer läsvärda och ordrika.*
- *Att jag kan ställa högre krav på eleverna.*

Även oväntade positiva upplevelser av **den egna och andras förmåga** som synliggjorts under kursen uttrycks i lärarnas svar.

- *Att jag själv kunde göra så fina arbeten ”å det är jag som har skrivit detta” (om de egna skriftliga inlämningarna och projektarbetet)*
- *Mer utbyte av mina kollegor än väntat,*

Hur lärarna omsätter det de lärt sig i den egna praktiska verksamheten på skolan

En del uttrycker sig i mer allmänna ordalag om ökad medvetenhet om språkliga dimensioner i arbetet och om förändrade förhållningssätt i bemötandet av eleverna.

- *Jag är mer medveten i min undervisning och mitt bemötande av elever.*
- *Försöker mer än tidigare tänka på HUR jag agerar/interagerar med våra flerspråkiga elever.*
- *Använder det i min SVA-undervisning, i omdömen till utvecklingssamtal och i diskussioner med modersmålslärarna.*
- *Jag känner mig mycket mera säker på att argumentera för barnens rätt till sitt modersmål.*
- *Jag kommer att arbeta på ett annorlunda sätt. Jag tar inte längre för givet att de kan så mycket som jag tror.*
- *Tänker mer på språkutvecklande arbetssätt i allmänhet. Blivit mer medveten.*
- *Hoppas fortsätta med detta arbete och fokusera på språkinläring för alla elever.*

Andra är mer specifika och beskriver konkreta åtgärder som de vidtagit i sin egen undervisning på grund av det som hänt dem under kursen

- *Det finns mycket vi gjort på kursen som jag direkt kan använda i min verksamhet*
- *Jag har tagit godbitarna av det jag lärt mig och försökt väva in dessa i min undervisning- speciellt har jag tagit till mig cirkelmodellen*
- *Jag förnyar och förändrar sådant jag redan jobbar med utifrån det jag läst på kursen*
- *Eftersom jag är modersmålslärare och jobbar på olika skolor kan det vara svårt, olika skolor har så olika verksamheter. Men jag har tagit till mig de nya metoderna och börjat prova en del i undervisningen*
- *Jag diagnostiserar elever bättre nu och går även en performansanalyskurs.*
- *Bättre och mer strukturerade lektioner.*
- *Jag planerar mer medvetet t.ex. vilken litteratur som ska användas.*

- *Granskar läromedel mera kritiskt*
- *Jag pratar och diskuterar mer med barnen. Förklarar ord mer medvetet.*
- *Speciellt i so har jag lagt ner mycket tid på ordförståelsen.*
- *Tänker väldigt mycket på att se till så att eleverna förstår texterna vi ska läsa*
- *Jobbar mer med ord och olika slags texter, smågruppsarbeten, sätter upp språkmål på tavlan, kategoriserar ord mm*
- *Jag förenklar inga texter och har större förståelse för språkets betydelse.*
- *Att verkligen använda både texten och bilderna i böckerna.*

Många har börjat tillämpa (eller utvecklar) genrepdagogen rent konkret och arbetar alltså explicit med skolans texter

- *Jag arbetar dagligen med nya idéer jag fått t.ex. genreskrivande.*
- *Jag analyserar och diskuterar texterna mycket mer nu.*
- *Har tagit till mig cirkelmodellen och arbetar medvetet med genrer*
- *Vi tänker fortsätta jobba på detta sättet (efter Gibbons t.ex. med cirkelmodellen)*
- *Vi kommer säkert att arbeta mer med genreskrivandet på vår skola – kopplat till vårt arbete.*

Ytterligare andra betonar läsningen och läsutvecklingen

- *Jag har mycket läsgrupper och fått mycket idéer om hur man kan jobba.*
- *Jag använder God läsutveckling i det dagliga arbetet.*

Något som kommer fram i flera av lärarnas kommentarer är att deras deltagande i kursen har satt spår bland kollegor och spritt sig på skolan

- *Handleder kollegor bättre*
- *Använder mina nya kunskaper i samtal med mina arbetskamrater.*
- *Först och främst genom vårt slutprojekt omsätts det vi lärt oss under kursen.*
- *Genom att använda mig av det jag lärt mig kan jag planera in undersökningar och projekt framöver.*
- *Projektet är en röd tråd som aldrig ska ta slut.*

Om skolan efterfrågar och värderar lärarnas erfarenheter från kursen

Här skiljer sig de olika lärarnas uppfattningar mycket åt beroende på villkoren på den egna skolan. Hela skalan finns representerad från skolor och skolläringar som inte alls har efterfrågat lärarnas nya kunskaper och erfarenheter till de som verkligen öppnat dörren för utveckling och förändringsarbete.

- *Inget aktivt ännu. Alla har fullt upp med sitt. Men jag tiger inte.*
- *Några frågar om kursen. Vi ska ha en projektredovisning till.*
- *Hittills inget alls, men jag tror att vi som gått kursen ska på något sätt inspirera/utbilda övrig personal. Vet bara inte hur detta ska gå ill.*
- *Behovet finns med om efterfrågan vet vi inte något!*
- *Förresten, projektarbetets resultat vill rektor tala om de närmaste veckorna och han vill hitta utgångspunkter i vår undersökning för att gå vidare med de brister*

som kom fram.

- *Vi har ej redovisat våra kunskaper för kollegiet än, tyvärr. Men ingen har heller frågat, tyvärr*
- *Än har skolan inte vaknat, men vi ska presentera vårt arbete för alla kollegorna senare i vår.*
- *Vi får se! Kommer att delge våra erfarenheter på ett pedagogiskt café.*

Utifrån alla de kommentarer som lärarna skrivit ner om hur deras engagemang möts på den egna skolan så verkar kursens/utbildningens innehåll föras vidare på arbetsplatsmöten, i teamen och på studiedagar och i workshops organiserade av skolledningen. Det verkar vara viktigt med stödet från kollegorna men avgörande att man blir uppmärksam av sin skolledning och rektor. Några exempel följer här nedan.

- *Ledningen har noterat och uppskattar mina erfarenheter. De säger att de ser skillnad på fritidshemmet. Det är jag jättestolt över. Mina kollegor har hjälpt till och gillat det vi gjort även fast de ej gått kursen. Språkprojektet är ju något som vi har startat men alla kan delta i och komma med idéer och synpunkter.*

Kollegornas intresse:

- *Jag upplever att det är stor efterfrågan, mina erfarenheter har gett ringar på vattnet med aktivt samtal i personalgrupp och med ledning.*
- *Våra lärare börjar nu läsa Gibbons bok. Jag hoppas de kommer till mig om de behöver veta något ytterligare.*
- *Mycket positivt gensvar. Många vill göra något liknande igen (i och med vårt språkprojekt).*
- *De andra vill höra vad vi lärt, vad vi har gjort.*
- *De frågar efter min kunskap*

Vikten av att det skapas (eller redan finns) forum för att föra fram nya idéer och ha pedagogiska samtal:

- *I vårt projekt ska vi involvera våra arbetskamrater genom att i workshops delge våra erfarenheter och nya tankar.*
- *I mitt lilla team har jag haft en genomgång av kursinnehållet efter varje tillfälle för att öppna deras ögon.*
- *Vi ska redovisa och genomföra vissa delar på en studiedag.*
- *Vi har berättat om kursen på en AP-kväll.*
- *Eftersom jag jobbar på olika skolor är det för tidigt att säga men den skolan jag har mest elever i uppskattar det. Till och med så att vi i gruppen på den skolan fick använda en studiedag för att tala om mångfalden. Vi föreläste då om hur man kan använda genrepedagogik i alla skolämnen*
- *Vi ska vara med och leda en studiedag om genrer och språkutveckling i alla ämnen*
- *Vi har studiedagar som vi är med och påverkar*

Skolledningens och rektors intresse är ofta avgörande för hur effekterna av utbildningen på skolan blir:

- *Vår chef är nyfiken och vi kommer att använda tid på en studiedag snart och ha workshop om vårt arbete.*
- *Det är ganska högt värderat från ledningen.*
- *Rektor är mycket positiv.*

- *Både skolläring och arbetskamrater är intresserade av mina erfarenheter.*
- *Skolan värderar erfarenheten högt och detta har lett till att samarbetet mellan olika lärare har blivit bättre.*

5.7. Övergripande synpunkter

Frågan såsom den var formulerad i enkäten var: Om du ser till kursens totala innehåll och dess uppläggning hur tycker du då att kursen varit?

Omdöme	Antal deltagare (enkätsvar)	Procentandel positiva/negativa svar
Mycket bra	53	98%
Bra	42	
Mindre bra	2	2%
Inte alls bra (ej svarat)	-	
	2	
	99	100%

TABELL 15: De deltagande lärarnas övergripande bedömning av kursens totala innehåll.

Frågan i enkäten formulerades på följande sätt : Fanns det innehåll med som du hade förväntat dig? Var det balans och variation mellan de olika delarna? Var det något som saknades, något som var överflödigt? Hur kändes förhållandet mellan innehåll/omfattning och antalet kurspoäng etc.?

Mer omfattande men givande

- *När jag anmälde till kursen trodde jag att det var mer föreläsningar och mindre självstudier än det har varit. Rapporten på slutet fick mig nästan att hoppa av.*
- *Det var mer att göra än vad jag trodde från början, dock positivt sett. Jag har fått med mig en hel del ny kunskap.*
- *Det var mer arbete än jag förväntat mig ... men det var bara positivt. Det har utvecklat mig och mitt arbete som fritidspedagog. Kursen hade bitar t.ex. SIOP-modellen som jag tyckte var lite svår, eftersom jag inte undervisar i klassrummet varje dag. Men det fick mig att tänka till.*
- *Mina förväntningar var nog inte så höga. Jag tycker kursen har varit bra. Jag har svårt att se om ngt var överflödigt el. saknades. Jag har lärt och tagit till mig och använt mig av det jag lärt – vilket varit mkt givande*
- *För mig var kursen av toppkvalitet och jag fick mycket som jag kan tillämpa i min dagliga undervisning.*
- *Första kursen jag gått som varit givande och lärorik.*

Bra balans och variation

- *Bra balans! Bra blandning mellan praktiska uppgifter och teori.*

Ännu mer om läsinläring

- *Skulle önska ännu mer om läsinläring.*

Förhållandet mellan innehåll/omfattning och antalet kurspoäng

Många deltagare har kommenterat att arbetsbelastningen och utbildningens krav snarare har varit i paritet med en 15 hp kurs (f.d. 10p). Det finns en risk att kurser som går på kvartsfart som denna kan bli mer kravfulla på grund av att tiden medger mer reflektion och möjligheter att genomföra uppgifter. Detta trots att deltagarna naturligtvis egentligen inte har mer tid utan alla arbetar heltid och i varierande grad har kunnat få viss inläsningstid på arbetstid. (se även kommentarer i avsnitt 5.5).

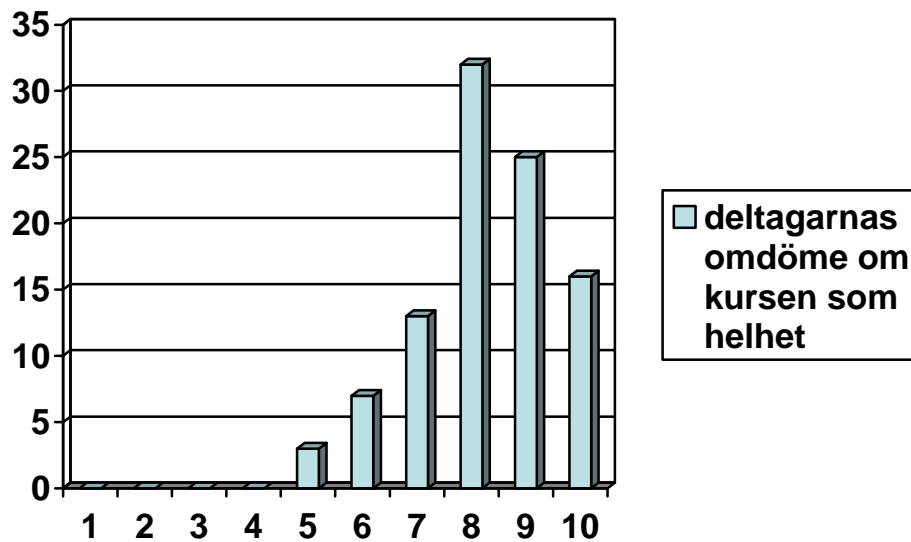
- *Kursen har tagit mycket tid så poängen känns lite låg i förhållande till insatsen.*
- *Kurspoängen är mycket snålt tilltagen. Jag har gått andra 5p-kurser inom pedagogik och jag har arbetat mycket mer med den här kursen.*
- *Kursen har varit omfattande och utifrån vår arbetsinsats borde den ge fler poäng.*
- *Har lärt mig mycket och det har varit intressant att få komma till andra skolor, men för mycket arbete i förhållande till kurspoäng speciellt eftersom vår rektor anmält oss och vi arbetat heltid.*
- *Kursen har varit mer omfattande och krävt mer arbete än jag väntat mig. Det har varit jobbigt att kombinera heltidsarbete med studier.*

Avslutningsvis kan förmodligen många deltagare hålla med om denna lärares övergripande kommentar:

- *Jag är så glad att jag har varit med på denna utbildning. Det har varit så roligt och jobbigt!*

5.8. Omdöme om kursen som helhet

Figur 1: Deltagarnas helhetsomdöme av kursen. Angiven på en skala från 1-10, där 10 är högst och mest positivt.

Det totala snittet är 8 på en 10 gradig skala.

5.9. Förslag till förbättringar

I detta avsnitt redovisas det som lärarna kommenterat utifrån enkätfrågan: Ge några tips på hur du tycker att vi skulle kunna förbättra kursen!

- *Gå ut med vad som krävs. Hela kursen måste förankras hos skolledningen innan den startar för att undvika konflikter. Vi fick t.ex. ingen tid att utföra läsning och uppgifter på.*
- *Komprimera kursen (1 år är en lång tid) och anpassa så att det går att kombinera med heltidsarb., kanske 1 uppg./tillfälle är tillräckligt.*
- *Kursen har varit för utdragen i tid för övrigt har den varit mycket bra.*
- *Jag tycker att kursen borde minska på uppgifterna, vara under en kortare tidsperiod och att det borde vara studiebesök inlagda*
- *Dela kursen i två delar beroende på om man undervisar yngre eller äldre elever*
- *Inte så mycket litteraturläsning (ta bort svåra artiklar)*
- *Ännu mer diskussioner och praktiska tips och idéer om hur man i praktiken hjälper elever med ett annat modersmål.*
- *Inte stressa på med så mycket utan mer fördjupning på vissa intressanta delar.*
- *Viktigt med respons på inlämningsarbeten*
- *Ta bort den sista rapporten, kursen var givande ändå. Fortsätt med besök på varandras skolor.*
- *Ge en ny kurs - Steg 2!*

6. Avslutning

Under arbetet med rapporten har det slagit mig vid upprepade tillfällen vilken enorm energi och vilket fantastiskt engagemang de pedagoger som deltagit i de sex olika kursgrupperna utstrålar. Trots lite klagande över den stora arbetsbelastningen och bristen på tid så är det just det som har varit bekymret. Att de alla skulle vilja lägga ner MER tid på skolutveckling! Det finns all anledning för skolledare och andra i ansvariga positioner att ta vara på den kraft som engagerade lärare utgör i arbetet för ökad måluppfyllelse och klokare och gladare elever som förstås älskar att lära sig MER (precis som sina lärare!).

Här finns nu en skatt att ta vara på. Gör det!!

Vi avslutar med några kommentarer från de deltagande pedagogerna som de riktat till oss som haft ansvaret för denna utbildning.

- *Alla på skolor med flerspråkiga elever borde få gå en så'n här kurs.*
- *Tack för en suverän och lärorik kurs! Jag kommer att sakna den, för den har gett mig så mycket inspiration, kunskap samarbete och roliga stunder tillsammans.*
- *Tack för en lärorik kurs. Den kommer och har definitivt kommit mina elever och kollegor till godo! Så den sprider ringar på vattnet!*
- *Mycket nöjd! En kurs som gett mig mycket nytt i ryggsäcken och fått mig tänka i nya banor! Kul! Underbart där pedagogik varit basen!*
- *Första gången var jag tveksam. Skulle det bli gammal skåpmat. Men det blev inte det utan jag är väldigt nöjd!*
- *Det har varit en bra och rolig kurs. Det har varit bra att kursen är i Göteborg - det känns som Göteborgs universitet har proffsiga medarbetare.*
- *Jag undrar om det kommer att bli någon fortsättning – typ steg 2 på kursen?*

Vi tackar alla kursdeltagare och hoppas på ringar på vattnet...

Bild från Google: i12.tinypic.com/4kda791

Kursledarna:

Qarin Franker qarin.franker@svenska.gu.se

Lilian Nygren-Junkin lilian.nygren-junkin@svenska.gu.se

Carin Rosander carin.rosander@usos.su.se

Ingrid Skeppstedt ingrid.skeppstedt@usos.su.se